АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР
СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

МОНОГРАФІЯ

Інформаційна війна: поняття, зміст, види та засоби

Вплив інформаційних війн на економіко-політичні, соціальні процеси у світі та окремій країні

Інформаційна боротьба: особливості та структурні елементи

Культура, наука, право, освіта на захисті людини від деструктивного впливу інформаційної зброї

Спеціальні інформаційно-психологічні операції: сутність, етапи, методи проведення

Інформаційна безпека та контрпропаганда в умовах російсько-української війни

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Монографія

Харків
«Право»
2026

DOI: https://doi.org/10.31359/9786178852085
УДК 14+316+32+33+34+35
І-74

Авторський колектив:
Л. М. Алексеєнко, доктор економічних наук, професор; *О. М. Іванченко*, доктор юридичних наук, доцент; *У. В. Ільницька*, кандидат політичних наук, доцент; *О. В. Квасниця*, кандидат економічних наук, доцент; *Н. О. Коннова*, кандидат філософських наук, доцент; *О. С. Копитова*, доктор юридичних наук, старший дослідник; *О. В. Кравченко*, доктор історичних наук, доцент; *К. В. Настояща*, доктор соціологічних наук, доцент; *М. П. Требін*, доктор філософських наук, професор; *Н. В. Федіна*, кандидат юридичних наук, доцент; *Т. О. Чернишова*, кандидат філологічних наук, доцент; *Л. В. Чупрій*, доктор політичних наук, професор

Рецензенти:
Г. М. Куц – доктор політичних наук, професор (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди);
В. І. Палагута – доктор філософських наук, професор (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»);
І. В. Процюк – доктор юридичних наук, професор (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

Рекомендовано до видання вченою радою
ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики»
(протокол № 4 від 17 липня 2026 р.)

Інформаційна війна та її вплив на суспільство : монографія / І-74 [Л. М. Алексеєнко, О. М. Іванченко, У. В. Ільницька та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. – Харків : Право, 2026. – 506 с. – DOI: https://doi.org/10.31359/9786178852085.

ISBN 978-617-8852-08-5

Колективну монографію присвячено дослідженню теоретичних, методологічних і практичних основ феномену інформаційної війни, розкрито її поняття, сутність, зміст. Особливу увагу приділено розумінню сутності та специфіки когнітивної війни як концепту сучасного гуманітарного протиборства. Проаналізовано види та засоби ведення інформаційної війни, особливості та структурні елементи інформаційної боротьби, сутність, етапи, методи проведення спеціальних інформаційно-психологічних операцій. Розглянуто вплив інформаційних війн на економіко-правові, соціальні процеси у світі та окремій країні. Особливу увагу приділено інформаційній безпеці, контрпропаганді, захисту людини від деструктивного впливу інформаційної зброї в умовах російсько-української війни.

УДК 14+316+32+33+34+35

© Алексеєнко Л. М., Іванченко О. М., Ільницька У. В. та ін., 2026
© ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики», 2026
© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ISBN 978-617-8852-08-5

Зміст

Розділ 1
Інформаційна війна: поняття, зміст, види та засоби
1.1. Інформаційна війна в турбулентному світі: теоретико-методологічні засади (*Требін М. П., Коннова Н. О.*)..... 5
Список використаних джерел. 41
1.2. Трансформація змісту інформаційної боротьби: генезис, форми та методи (*Требін М. П., Коннова Н. О.*).. 47
Список використаних джерел. 79
1.3. Сутність та специфіка когнітивної війни як концепту сучасного гуманітарного протиборства (*Требін М. П., Коннова Н. О.*) 84
Список використаних джерел. 120
1.4. Феномен когнітивної війни в доктринальному дискурсі НАТО (*Чернишова Т. О.*) 124
Список використаних джерел. 154

Розділ 2
Спеціальні інформаційно-психологічні операції: сутність, етапи, методи проведення
2.1. Теоретико-методологічні засади та сутність спеціальних інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) у контурі гібридних конфліктів (*Требін М. П., Коннова Н. О.*)..... 158
Список використаних джерел. 191
2.2. Архітектура, етапи проєктування та методи реалізації сучасних ІПсО в цифровому медіасередовищі (*Требін М. П., Коннова Н. О.*) 195
Список використаних джерел. 230
2.3. Північнокорейська тематика в спеціальних інформаційно-психологічних операціях російсько-української війни (*Чупрій Л. В., Настояща К. В.*)..... 234
Список використаних джерел. 247

Розділ 3
Вплив інформаційних війн на економіко-правові, соціальні процеси у світі та окремій країні
3.1. Інформаційна війна як фактор трансформації права (*Копитова О. С.*).. 250
Список використаних джерел. 292

3.2. Інформаційно-безпекові імперативи цифрових і фондових інновацій у сфері публічного управління, фінансів, банків і страхування: міжнародні та національні бізнес-комунікації (*Алексеєнко Л. М.*).. 297
Список використаних джерел. 323
3.3. Інформаційно-комунікаційні механізми політики згуртованості економічного розвитку територіально-господарських систем: пріоритети поведінкових фінансів та масштабування фінансової грамотності в умовах євроінтеграції (*Квасниця О. В.*) 334
Список використаних джерел. 366

Розділ 4
Інформаційна безпека та контрпропаганда в умовах російсько-української війни

4.1. Культура, наука, право, освіта на захисті людини від деструктивного впливу інформаційної зброї (*Іванченко О. М.*) 369
Список використаних джерел. 407
4.2. Стратегічні комунікації як механізм формування системи інформаційної безпеки та протидії інформаційним викликам і загрозам (*Ільницька У. В.*). 411
Список використаних джерел. 432
4.3. Особливості забезпечення інформаційної безпеки органами державного адміністрування в умовах правового режиму воєнного стану (*Федіна Н. В.*) 438
Список використаних джерел. 469
4.4. Інформаційна безпека та контрпропаганда в умовах російсько-української війни: стратегії та досвід України і Польщі (*Кравченко О. В.*). 474
Список використаних джерел. 498

Авторський колектив.....503

1.3. Сутність та специфіка когнітивної війни як концепту сучасного гуманітарного протиборства

Требін Михайло Петрович
доктор філософських наук, професор
професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Коннова Ніна Олексіївна
кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасний світ характеризується станом радикальної невизначеності та надмірної складності, де інформаційні потоки випереджають здатність людини до їх критичного аналізу. У цих умовах відбувається фундаментальна зміна парадигми війни: центр тяжіння бойових дій зміщується з фізичного знищення противника до стратегічного управління його свідомістю. У сучасному протистоянні зникає чіткий поділ на «мирний час» та «стан війни», а також між цивільним населенням і комбатантами. Кожен, хто має смартфон, стає і об'єктом впливу, і потенційним ретранслятором ворожих наративів. Об'єктом атаки стають не лише логічні аргументи, а базові людські емоції та когнітивні упередження. Мета – не переконати, а дезорієнтувати, викликати апатію або спровокувати внутрішній конфлікт у суспільстві. Ключовим стає не перемога однієї правди над іншою, а створення середовища, де поняття об'єктивної істини перестає існувати («постправда»). Це позбавляє противника волі до спротиву через неможливість адекватно оцінити реальність. Так ми опиняємося в реальності когнітивної війни.

Перехід сучасного глобального протиборства у когнітивну площину знаменує собою формування принципово нової безпекової парадигми, де людина стає не просто елементом соціуму, а головним операцій-

ним доменом воєнних дій. У науковому та доктринальному дискурсі когнітивна війна концептуалізується як вища, найбільш інтегрована форма гуманітарного протиборства, спрямована на стратегічне керування процесами мислення, сприйняття, оцінки та ухвалення рішень індивідів і великих соціальних груп. Якщо класична інформаційна війна фокусується на контролі за генерацією та дистрибуцією потоків даних (інформаційне поле), то когнітивна війна орієнтована на зміну алгоритмів, за якими людський мозок ці дані обробляє. Об'єктом деструктивного ураження тут є ментальний простір соціуму, його ціннісно-смислова матриця, критичне мислення, історична пам'ять, а також нейробіологічні механізми реакції на зовнішні психоемоційні подразники.

Популяризацію когнітивної війни пов'язують із дослідженням спеціальним аналітичним підрозділом Центром інновацій НАТО (Innovation hub of NATO) нових методів ведення війни в умовах цифрових трансформацій політики, економіки та соціальної сфери суспільства, практичним результатом якої стала поява у 2020 р. аналітичної доповіді «Ведення когнітивної війни» (Cognitive Warfare), яку підготували Алонсо Бернал з колегами з Університету Джонса Гопкінса[1]. У цій доповіді було викладено загальні концептуальні характеристики та принципи нової форми ведення воєн, що сприяло поширенню цього концепту в публічному просторі та подальшому його широкому обговоренню. Зокрема, фахівці з НАТО описують когнітивну війну як «перетворення наук про мозок на зброю», що передбачає «злам особистості» шляхом використання «вразливостей людського мозку» з метою впровадження більш складної «соціальної інженерії». Донедавна НАТО поділяло війну на п'ять різних операційних сфер: повітряну, наземну, морську, космічну та кібернетичну. Але з розробкою стратегії когнітивної війни військовий альянс обговорює новий, шостий рівень: «людську сферу». У дослідженні цієї нової форми ведення війни чітко пояснено: «Хоча дії, що вживають-

[1] Див.: Bernal A., Carter C., Singh I., Cao K., Madreperla O. Cognitive warfare: An attack on truth and thought. *NATO / Johns Hopkins University*. 2020. URL: https://web.archive.org/web/20230721215744/https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021–03/Cognitive%20Warfare.pdf.

ся у п'яти сферах, здійснюються для того, щоб вплинути на людську сферу, метою когнітивної війни є перетворення кожного на зброю»[1]. «Мозок стане полем битви XXI століття», – наголошується у звіті. «Люди – це оспорювана сфера», і «майбутні конфлікти, ймовірно, виникатимуть між людьми спочатку в цифровому форматі, а потім фізично поблизу центрів політичної та економічної влади»[2]. Автори доповіді визначають когнітивну війну як «перетворення громадської думки на зброю зовнішніми суб'єктами з метою (1) впливу на державну та урядову політику та (2) дестабілізації державних інституцій»[3].

Як підкреслює американський дослідник Бен Нортон, хоча доповідь наполягала на тому, що значна частина її досліджень когнітивної війни розроблена для оборонних цілей, вона також визнала, що військовий альянс розробляє наступальну тактику, заявивши: «Людина дуже часто є головною вразливістю, і це слід визнавати, щоб захистити людський капітал НАТО, а також мати можливість скористатися вразливістю наших супротивників»[4].

Системний аналіз доктринальних підходів НАТО дозволяє констатувати, що когнітивна війна не тотожна класичним психологічним операціям (PsyOps) чи інформаційній пропаганді минулого століття. Її ключова відмінність полягає в синергетичному ефекті, де гуманітарні технології інтегруються з цифровими екосистемами. Якщо традиційна пропаганда діяла лінійно за схемою «джерело – реципієнт» і прагнула змінити політичні погляди об'єкта, то когнітивна інтервенція діє нелінійно та мережево. Вона спрямована на модифікацію самих когнітивних фільтрів – ментальних схем, через які індивід інтерпретує будь-яку інформацію. Використання великих масивів даних (Big Data) дозволяє агресору здійснювати мікротаргетинг суспільних груп, експлуатуючи специфічні психотипи, етнонаціональні травми та соціально-економічні тривоги. Таким чином, «людська сфера» стає

[1] Bernal A., Carter C., Singh I., Cao K., Madreperla O. Cognitive warfare: An attack on truth and thought.

[2] Там само.

[3] Там само.

[4] Norton B. Behind NATO's 'cognitive warfare': 'Battle for your brain' waged by Western militaries. *The Grayzone*. October 8, 2021. URL: https://thegrayzone.com/2021/10/08/nato-cognitive-warfare-brain.

вразливою не через брак інформації, а через її надмірність та індивідуалізовану релевантність, що призводить до когнітивного перевантаження, дезорієнтації та, зрештою, саморуйнування соціуму зсередини.

На цей час академічна спільнота ще не досягла повного консенсусу щодо визначення «когнітивної війни»[1]. Наприклад, Олівер Бекс та Ендрю Сваб з Центру науки та міжнародних відносин Белфера Гарвардської школи Кеннеді визначають когнітивну війну як «стратегію, спрямовану на зміну способу мислення цільової групи населення, і тим самим на зміну її поведінки»[2]. Французькі дослідники Бернар Клавері та Франсуа дю Клюзель трактують когнітивну війну як особливий тип війни – її «неконвенційну форму, яка використовує кібернетичні інструменти для зміни когнітивного процесу супротивника, експлуатуючи ментальні схильності або рефлексивне мислення та викликаючи розумові розлади з метою вплинути на процес прийняття рішень та діяльність з негативним результатом як на індивідуальному, так і на колективному рівні»[3]. Річард А. Ландес з Університету імені Бар-Ілана (Ізраїль) описує когнітивну війну як «війну, що ведеться слабкою стороною в асиметричному конфлікті, маніпу-

[1] Див.: Blatny J. M., Søndergaard S. Cognitive Warfare. NATO Chief Scientist Research Report. *NATO Science and Technology Organization.* December 19, 2025. URL: https://www.sto.nato.int/wp-content/uploads/chief-scientist-report-cognitive-warfare-final.pdf; Casey-Maslen S. Hybrid warfare under international law. Oxford; New York: Hart Publishing, 2024. xx, 211 p.; Haigh K. Z., Andrusenko J. Cognitive electronic warfare : an artificial intelligence approach. Boston: Artech House, 2021. xiv, 246 p.; Henschke A. Cognitive warfare : grey matters in contemporary political conflict. London ; New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2025. xi, 264 p.; Hung T.-C., Hung T.-W. How China's Cognitive Warfare Works: A Frontline Perspective of Taiwan's Anti-Disinformation Wars. *Journal of Global Security Studies*. 2022. Vol. 7, Issue 4. DOI: https://doi.org/10.1093/jogss/ogac016; Luberisse J. Cognitive warfare in the age of unpease : strategies, defences, and the new battlefield of the mind. New York, NY: Fortis Novum Mundun, 2023. viii, 134 p.

[2] Backes O., Swab A. Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. *Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs.* November 2019. URL: https://www.belfercenter.org/publication/cognitive-warfare-russian-threat-election-integrity-baltic-states.

[3] Claverie B., du Cluzel F. The Cognitive Warfare Concept. URL: https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/CW-article-Claverie-du-Cluzel-final_0.pdf.

лювання інформацією та ідеями, спрямоване на те, щоб переконати сильнішу сторону не використовувати свою перевагу в силі, зробити патріотами своїх громадян і пацифістами – громадян противника, здійснити перегрупування сил для ефективнішого ведення кінетичної (військової) війни»[1]. Подібним чином Зак Роджерс зазначає, що «когнітивна війна – це не лише атака на те, *що* ми думаємо. Це атака на те, *як* ми думаємо»[2]. Пол Оттевелл визначає когнітивну війну як «маневри в когнітивному домені з метою формування заздалегідь визначеного сприйняття у цільової аудиторії задля здобуття переваги над іншою стороною»[3].

Не стоять осторонь щодо дослідження феномену когнітивної війни й українські вчені[4]. Так, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» Ірина Малик наполягає, що «когнітивну війну можна окреслити як певну концепцію / систему ведення дій, що покликана впливати на мислення, сприйняття, емоції, переконан-

[1] Landes R. A. Orientalism as Caliphator Cognitive Warfare: Consequences of Edward Saïd's Defense of the Orient. *Handbook of Research on Contemporary Approaches to Orientalism in Media and Beyond* / eds. I. Tombul, G. Sari. Hershey, PA: IGI Global, 2021. Vol. 1. P. 51. DOI: https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7180-4ch003.

[2] Rogers Z. In the Cognitive War – The Weapon is You! *The Mad Scientist Laboratory blog*. July 1, 2019. URL: https://madsciblog.tradoc.army.mil/158-in-the-cognitive-war-the-weapon-isyou.

[3] Ottewell P. Defining the Cognitive Domain. *Over The Horizon*. December 7, 2020. URL: https:// othjournal.com/2020/12/07/defining-the-cognitive-domain.

[4] Див.: Малик І. Р. Когнітивна війна: людська свідомість як поле бою. *Регіональні студії.* 2024. №39. С. 45–50; Савчук В. А. Когнітивна війна: теоретичні засади та інституційна практика. *Регіональні студії*. 2025. №42. С. 154–160; Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна росії проти України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки.* 2023. Вип. 1. С. 46–52; Требін М. П. Когнітивна війна в цифрову епоху. *Цифрова модерність і штучний інтелект: нові ризики, нові раціональності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 квіт. 2026 р.) / [редкол.: Панфілов О. Ю. (голова), Герасіна Л. М., Прудников В. А. та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2026. С. 8–15. DOI: https://doi.org/10.31359/9786178848415; Чернишова Т. О. Когнітивна війна як боротьба за когнітивну перевагу: досвід НАТО. *Х Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»*: збірник матеріалів, 21–22 травня 2026 року. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2026. С. 112–115 та ін.

ня та поведінку людей. Когнітивна війна – це війна за розум, емоції, свідомість та увагу людини»[1]. Отже, можна констатувати, що когнітивна війна це, по-перше, цілеспрямований вплив на когнітивні здібності та процеси, а по-друге, вона завжди пов'язана з переформатуванням / заміною ціннісних та інституційних координат, у яких індивід приймає рішення та діє[2].

Це дозволяє нам чіткіше визначити відмінність когнітивної війни від інформаційної, психологічної та гібридної. Різниця між когнітивною та інформаційною війнами полягає в об'єкті впливу – перша спрямована не на те, щоб вплинути, що ми думаємо про події (як в інформаційній війні чи пропаганді)[3], а на те, щоб вплинути, як ми, члени суспільства, починаємо конструювати існуючу реальність у цілому та визначати причинно-наслідкові зв'язки ланцюжка розвитку подієвої канви. Іншими словами, когнітивна війна має більш глибокий і більш тривалий вплив на свідомість людини чи цілого народу, тоді як інформаційна війна має більш точковий характер впливу та орієнтована на менше коло охоплення цільової аудиторії. Когнітивна війна, на відміну інформаційної, зачіпає всі сфери життя людей, вона менш відчутна, і її зброя – самі люди, які зазнають впливу певних наративів, що транслюються в медіапросторі. Суть цієї війни – боротьба «за мозок людини», тому що саме людський розум розглядається сьогодні як нова сфера війни. Цілі когнітивної та інформаційної воєн схожі – нав'язування опоненту своєї волі, але методи ведення – різні. Якщо в інформаційній війні вплив відбувається за рахунок формування громадської думки щодо певного питання шляхом створення інформаційних фейкових матеріалів та трансляції їх масам, то метою когнітивної війни є перепрограмування людини, яке досягається шляхом використання великих даних, застосування технологій штучного інтелекту та соціального інжинірингу, збору даних про користувачів,

[1] Малик І. Р. Когнітивна війна: людська свідомість як поле бою. С. 47.

[2] Див.: Gaeta A., Loia V., Lorusso A., Orciuoli F., Pascuzzo A. Computational analysis of information disorder in cognitive warfare. *Online Social Networks and Media*. 2025. Vol. 48. Art. 100322. DOI: https://doi.org/10.1016/j.osnem.2025.100322.

[3] Див.: Сучасна політична лексика: енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. С. 119.

створення дипфейків. У когнітивній війні важливо дезорганізувати суперника, підмінити його цілі іншими таким чином, щоб він не виявив підміни, і надалі керувати його поведінкою.

При цьому когнітивна війна на відміну від психологічної війни (психологічних операцій) не являє собою короткочасний вплив на соціум з метою викликати паніку або страх у ньому[1], це поступове, повільне, глибинне переформатування свідомості індивідів та суспільства загалом. Порівнюючи когнітивну та психологічну війни за допомогою моделі комунікації Лассуела, німецькі військові вчені дійшли висновку, що когнітивна війна, спрямована на захоплення людського пізнання з метою впливу на дії, стала результатом еволюції психологічної, сфокусованої на сприйнятті, думках і почуттях об'єкта атаки і націленої в кінцевому рахунку на зміну його психологічного стану[2]. Тобто фокус на пізнанні та людському розумі відрізняє концепцію когнітивної війни від концепцій інформаційної та психологічної війни. По суті, когнітивна війна стала результатом їх еволюції. У свою чергу, гібридна війна набагато ближча до «класичних» бойових дій, ніж психологічна та інформаційна війни. Вона, «по-перше, поєднує в собі конвенційні та неконвенційні бойові дії і відповідних учасників цієї війни (поряд зі збройними силами дієвими учасниками стають терористи, найманці, партизани, ополченці, бандформування, спецпідрозділи інших держав тощо); по-друге, початок гібридної війни пов'язаний із використанням неконвенційних методів ведення бойових дій, що здійснюють незаконні озброєні формування»[3]. Хоча, безумовно, «упродовж всієї гібридної війни дуже важливе значення приділяється боротьбі за розум і душу людей, тобто інформаційній боротьбі, де основними дієвими суб'єктами виступають також не військові, а цивільні: ЗМІ, телебачення, інтернет, інші засоби масової комунікації»[4].

[1] Див.: Звездова О. Психологічна війна як гібридна загроза сучасній системі міжнародної безпеки. *Acta de historia & politica: saeculum XXI.* 2023. Vol. 5. С. 68. DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.05.063.

[2] Див.: Ibrahim F., Rhode S., Daseking M. A systematic review of cognitive and psychological warfare. *The Defence Horizon Journal*. December 1, 2023. URL: https://tdhj.org/blog/post/cognitive-psychological-warfare/

[3] Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. С. 148.

[4] Там само.

У когнітивній війні основний вплив здійснюється на підсвідомий рівень людського розуму. Синхронізовані та скоординовані когнітивні атаки використовують інформацію, що активує підсвідомі процеси в нашому мозку, що ускладнює ідентифікацію когнітивної загрози свідомістю[1]. Отже, у результаті людина невірно оцінює ситуацію та приймає помилкові рішення, її воля та ціннісні орієнтири опиняються під контролем зовнішнього суб'єкта.

Теоретико-методологічним підґрунтям для розуміння вразливості «людської сфери» перед когнітивними загрозами є дослідження процесів прийняття рішень в умовах невизначеності, здійснені Д. Канеманом та А. Тверські. Науковці довели, що когнітивна система індивіда, намагаючись мінімізувати енергетичні витрати на обробку інформаційних потоків, системно спирається на евристики – інтуїтивні алгоритми швидкого оцінювання реальності. Проте в умовах цілеспрямованого деструктивного впливу ці адаптивні еволюційні механізми перетворюються на когнітивні вразливості, підпорядковані чітким психологічним закономірностям.

У контексті архітектури когнітивної війни три базові типи евристик, виділені дослідниками, експлуатуються суб'єктами впливу таким чином.

Евристика репрезентативності та маніпуляція апріорними ймовірностями. Цей механізм використовується індивідом для оцінки належності об'єкта чи події до певного класу на основі зовнішньої схожості. У когнітивному протиборстві ворог штучно конструює яскраві, деталізовані описи або фейкові сюжети (наприклад, стереотипний образ «корумпованого чиновника» або «зради військового командування»). Через ефект нечутливості до апріорної ймовірності результату, наявність будь-якого художнього або емоційного опису змушує людину повністю ігнорувати суху статистику чи реальні факти, беззастережно приймаючи нав'язаний наратив за істину.

Евристика доступності та штучне емоційне зараження. Людина оцінює частоту або ймовірність подій за тим, наскільки легко від-

[1] Див.: Cognitive Warfare: Strengthening and Defending the Mind. *Allied Command Transformation.* April 5, 2023. URL: https://www.act.nato.int/article/cognitive-warfare-strengthening-and-defendingthe-mind/

повідні приклади спадають на думку. Сучасні медіастратегії агресора максимізують упередження, зумовлені здатністю до подання образів. Через інструменти алгоритмічного мікротаргетингу та створення «інформаційного шуму» в мобільних застосунках, користувачу безперервно демонструються катастрофічні, панічні або гнівливі образи. Що швидше і легше мозок згадує ці образи під впливом стресу, то більш імовірною та масштабною здається індивіду загроза, що призводить до суспільної апатії або штучної паніки.

Евристика коригування («прив'язка») та моделювання очікувань. Цей алгоритм працює під час кількісного прогнозування, коли мислення «прив'язується» до першої доступної цифри чи тези. У когнітивних операціях це виявляється через упередження щодо оцінки кон'юнктивних та диз'юнктивних подій. Суб'єкт когнітивної агресії навмисно завищує у свідомості аудиторії ймовірність кон'юнктивних (пов'язаних ланцюжкових) подій, створюючи ілюзію невідворотного колапсу (наприклад: «якщо знеструмлення → то падіння економіки → то капітуляція»). Водночас диз'юнктивні (незалежні) події, які могли б запобігти катастрофі, індивідом системно недооцінюються[1].

Отже, когнітивна війна XXI століття не намагається змінити логічні переконання людини за допомогою раціональних аргументів. Натомість вона здійснює хакінг мислення через цілеспрямовану активацію та експлуатацію еволюційних помилок людського сприйняття, перетворюючи природні евристики мозку на зброю проти нього самого.

Глибинне розуміння механізмів когнітивного ураження потребує аналізу двосистемної моделі архітектури мислення, сформульованої Д. Канеманом. Дослідник виділяє два режими обробки інформації: Систему 1 (швидке, автоматичне, несвідоме та емоційне мислення, що функціонує з мінімальними енерговитратами) та Систему 2 (повільне, аналітичне, раціональне мислення, що вимагає значних свідомих інтелектуальних зусиль та концентрації уваги)[2].

[1] Див.: Принятие решений в неопределенности: правила и предубеждения: сб. ст.: пер. с англ. / под ред. Даниэля Канемана, Пола Словика, Амоса Тверского; гл. ред. пер. О. В. Гритчина; предисл. ко 2-му изд. проф. А. В. Карпова Харьков: Гуманит. Центр, 2014. 544 с.

[2] Див.: Канеман Д. Мислення швидке й повільне / пер. з англ. М. Яковлєв. Київ: Наш Формат, 2017. 480 с.

В умовах радикальної невизначеності та інформаційного перевантаження Система 2 індивіда швидко виснажується (явище когнітивного его-деплетного стану[1]), перекладаючи функцію ухвалення рішень на Систему 1. Суб'єкти когнітивної агресії цілеспрямовано моделюють інформаційне середовище таким чином, щоб експлуатувати фундаментальні пастки швидкого мислення, трансформуючи їх у системні вразливості суспільної свідомості:

ілюзія істини (експлуатація когнітивної звичності). Повторюваність є базовим інструментом легітимізації деструктивних наративів. Система 1 маркує знайому інформацію як безпечну та правдиву. Як наслідок, багаторазова ретрансляція ворожих тез через мережу ботів та лідерів думок поступово трансформує спочатку чужий або абсурдний наратив на звичний, прийнятний та суб'єктивно «очевидний» для індивіда;

ефект настрою (управління емоційним тлом). Штучне підтримання певного психоемоційного стану аудиторії дозволяє регулювати рівень її критичності. Якщо депресивні стани та гнів паралізують волю, то штучно індукований позитивний настрій чи надмірний оптимізм (наприклад, через переможні реляції) розслабляють Систему 2, роблячи соціум некритичним, довірливим та вразливим до прихованих маніпуляцій;

ефект ореолу (трансфер довіри). Ця когнітивна помилка експлуатується через залучення до деструктивних кампаній авторитетних для цільової аудиторії фігур (популярних блогерів, волонтерів, акторів чи експертів). Схильність індивіда екстраполювати позитивне ставлення до конкретної особи на будь-яку інформацію, яку вона озвучує, дозволяє ворогу успішно легітимізувати шкідливі наративи;

«що бачиш, те й є» (WYSIATI – What You See Is All There Is). Мозок схильний будувати цілісну історію лише на основі наявних, нехай і фрагментарних чи сфальсифікованих даних. Якщо сконструйований медійний сюжет має внутрішню логіку та емоційну переконливість, Система 1 засвоює його миттєво, не сигналізуючи Сис-

[1] Див.: Cherry K. What Is Ego Depletion? *Verywell Mind*. December 13, 2025. URL: https://www.verywellmind.com/ego-depletion-4175496.

темі 2 про необхідність перевірити повноту, якість та першоджерела інформації;

автозаміна (субституція запитань). Під час зіткнення зі складними суспільно-політичними чи воєнними викликами, які вимагають глибокої експертизи, Система 1 несвідомо заміщує складне аналітичне питання на просте й емоційно доступне. Замість раціонального аналізу причин явища людина шукає швидку відповідь у категоріях «хто винен?», вдаючись до спрощених популістських чи ворожих пояснень;

щасливий випадок (ілюзія каузальності). Еволюційна потреба людини знаходити закономірності та причинно-наслідкові зв'язки у випадкових подіях активно використовується для конструювання теорій змови та конспірологічних наративів. Будь-який випадковий збіг обставин чи трагічна подія інтегруються агресором у вигадану «масштабну стратегію таємних сил», що посилює паніку та недовіру до державних інститутів;

уявна переконливість (мінімізація когнітивної напруги). Сприйняття інформації як достовірної прямо залежить від легкості її технічного та лінгвістичного сприйняття. Максимально спрощений виклад, відсутність складної термінології, чітка інфографіка, великі виразні шрифти та клікбейтні заголовки знижують когнітивну напругу. Це блокує активацію Системи 2, дозволяючи маніпулятивному контенту безперешкодно проникати в ментальний простір суб'єкта.

Отже, двосистемна модель обробки інформації доводить, що когнітивна війна ведеться не на рівні ідеологічного переконання, а на рівні архітектури психічних процесів. Перевантаження Системи 2 та примусова активація пасток Системи 1 перетворює індивіда на вразливий об'єкт зовнішнього операційного управління.

Екстраполяція механізмів когнітивного ураження з рівня індивідуальної свідомості на макрорівень воєнно-політичного керівництва потребує залучення теоретичної спадщини Р. Джервіса. Досліджуючи роль образів, перцепції та деструктивних уявлень у міжнародній політиці, учений довів, що національний менталітет, усталена стратегічна культура та індивідуальні когнітивні обмеження осіб, які ухвалюють рішення (ОУР), критично деформують архітектуру міжнарод-

ної безпеки. В умовах когнітивної війни ці внутрішні викривлення перетворюються на таргетовані мішені, через які ворог прагне спровокувати стратегічний параліч або хибне оцінювання загрози.

Системний аналіз концепції когнітивних спотворень Р. Джервіса дозволяє виділити три ключові вектори, за якими здійснюється деструктивний вплив на суб'єктів стратегічного планування.

1. Ефект «тунельного бачення» та штучна фіксація на загрозах. Як справедливо зазначав Джервіс, «сильна стурбованість проблемою може створити свого роду тунельне бачення»[1]. У сучасній практиці когнітивного протиборства цей ефект досягається шляхом штучного масштабування другорядних криз (наприклад, внутрішніх соціальних конфліктів чи гібридних інформаційних приводів). Політичне керівництво, потрапляючи в пастку «тунельного бачення», концентрує обмежені ресурси держави на ліквідації штучно підсвіченої аномалії, повністю втрачаючи здатність бачити ширшу картину стратегічного маневру противника.

2. Егоцентричне неправильне сприйняття та ілюзія раціональності. Викривлення, пов'язане зі «схильністю акторів бачити себе у центрі поведінки інших»[2], робить стратегічний аналіз ОУР надзвичайно вразливим. Ворог використовує цю схильність для проведення операцій із введення в оману (*reflexive control*). Прагнення індивіда зберігати штучну узгодженість між своєю минулою та майбутньою поведінкою, а також ілюзорне сприйняття себе як суто раціонального актора, парадоксально «знижує раціональність людини, послаблюючи її здатність використовувати інформацію та досліджувати власні цінності»[3]. Це блокує можливість вчасної зміни стратегічного курсу, коли реальність починає суперечити попереднім доктринальним установкам.

3. Дзеркальне відображення та деформація порядку денного. Важливим чинником деструкції є те, що «кожна [сторона – *Авт.*] переоцінює ступінь, в якому обидві сторони поділяють загальний

[1] Jervis R. Perception and Misperception in International Politics. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1976. P. 343.

[2] Там само.

[3] Там само. P. 405.

порядок денний, і рідко бачить ступінь, в якому її – та інших – сприйняття формується закріпленими у свідомості установками, які формуються конкретною комбінацією проблем та інформації»[1]. Агресор у когнітивній війні свідомо підігрує цим ілюзіям еліт (наприклад, через імітацію готовності до дипломатичного компромісу чи надсилання хибних сигналів про слабкість своєї економіки / армії). Політичне керівництво жертви, екстраполюючи власну логіку та цінності на поведінку безкомпромісного ворога, опиняється в пастці хибних очікувань, що призводить до втрати стратегічної ініціативи.

Отже, праця Р. Джервіса доводить, що когнітивна війна здатна вражати саму структуру стратегічного мислення держав. Шляхом активації «тунельного бачення» та експлуатації егоцентричних викривлень еліт, супротивник досягає своєї головної мети – змушує військово-політичне керівництво діяти у викривленій системі координат, де навіть абсолютно раціональні рішення призводять до стратегічної поразки.

Дослідження групової динаміки та соціокультурних маркерів у межах когнітивного протиборства поглиблюється у працях американських військових дослідників Вільяма Херша та Мелісси Маклейн. Науковці акцентують увагу на тому, що таргетована інтервенція в «людську сферу» є найбільш ефективною тоді, коли вона спирається на попередньо вивчені колективні упередження, архетипи та культурні коди конкретної цільової групи. Згідно з їхнім підходом, глибинне розуміння специфіки мислення соціуму надає агресору інструментальну можливість не просто деформувати поточні інформаційні приводи, а системно змінювати ментальні образи свідомості індивідів та здійснювати довгострокове управління їхнім сприйняттям реальності.

Концептуальний підхід В. Херша та М. Маклейн дозволяє виділити такі закономірності колективного когнітивного ураження.

Експлуатація спільної інтерпретаційної матриці соціуму. Людські спільноти об'єднуються навколо стійких, історично сформованих образів світу – колективної пам'яті про минуле, травм, міфів та спіль-

[1] Jervis R. Perception and Misperception in International Politics. P. 348.

них візій майбутнього. Ці ментальні конструкти визначають групову ідентичність. Суб'єкти когнітивної агресії використовують цю архітектуру: замість створення повністю штучних фейків, вони інтегрують деструктивні наративи безпосередньо у наявні соціокультурні розлами суспільства.

Реконфігурація групових образів та семантичний хакінг. Через інструменти алгоритмічного впливу та спрямовані інформаційні операції відбувається поступове зміщення акцентів у базових образах «минулого» (наприклад, актуалізація історичних образ підлеглості чи меншовартості) та «майбутнього» (штучне конструювання образу безнадії, неминучої поразки або втрати суб'єктності). Переформатування цих образів призводить до того, що цільова група починає інтерпретувати будь-які поточні події через нав'язану ворогом призму песимізму й недовіри.

Ерозія соціального капіталу та руйнування внутрішньогрупової солідарності. Маніпулювання груповим сприйняттям за допомогою тригерних тем (мова, релігія, соціальний статус, ставлення до мобілізації чи влади) дозволяє штучно радикалізувати та протиставити різні суспільні верстви одна одній. Як наслідок, спільний ментальний простір соціуму фрагментується, що позбавляє державу здатності до консолідованої відсічі та підриває колективну волю до спротиву.

Отже, концептуальні положення В. Херша та М. Маклейн доводять, що когнітивна війна оперує тривалими соціокультурними часовими шкалами. Спрямовуючи атаки на стійкі групові образи та упередження, супротивник прагне здійснити «соціальну інженерію» макрорівня – переформатувати ментальну матрицю суспільства так, щоб воно добровільно відмовилося від захисту власних стратегічних інтересів і суверенітету.

Таким чином, ретроспективний аналіз міждисциплінарних досліджень свідчить, що фундаментальні когнітивні вразливості людського мислення, механізми ухвалення рішень в умовах невизначеності та закономірності деформації групового сприйняття соціуму вже тривалий час є об'єктом ґрунтовного наукового вивчення. Узагальнення теоретичних здобутків у галузі поведінкової психології, політичної нейробіології та теорії міжнародних відносин дозволяє

констатувати, що системне розуміння цих деструктивних пасток і ментальних викривлень трансформувалося із суто теоретичного знання в інструментальний базис ведення сучасних воєн. Фіксація еволюційних помилок швидкого мислення (Системи 1), егоцентричного сприйняття еліт та стійких соціокультурних образів колективної свідомості надає суб'єктам когнітивної агресії можливість здійснювати нелінійне, досвідоме та високоточне керування поведінкою, пріоритетами й стратегічними рішеннями як окремих індивідів, так і великих соціальних груп. У підсумку, саме глибока теоретична розробка психологічних і соціокультурних вразливостей «людської сфери» дозволила перетворити її на повноцінний, автономний та найбільш перспективний операційний домен глобального протиборства XXI століття.

Однією з ключових цілей когнітивної війни стає підрив культурного та ціннісного фундаменту суспільства. У філософсько-соціологічному плані це означає атаку на культурний капітал, який у термінології П. Бурдьє є складним феноменом, що існує у трьох взаємопов'язаних формах: «інкорпорований» – виховно-освітній (це знання, навички та компетенції, які людина набуває протягом життя; не передається безпосередньо, а вимагає часу та зусиль для набуття, наприклад, володіння мовами, знання мистецтва, стиль спілкування); «об'єктивований» – матеріально-ціннісний (це матеріальні об'єкти культури: книги, картини, музичні інструменти, які мають культурну цінність, наприклад, володіння бібліотекою або колекцією мистецтва є частиною культурного капіталу); «інституціоналізований» – соціально визнаний (це освітні кваліфікації та дипломи, які офіційно засвідчують культурні знання та компетентність людини)[1]. В узагальненому вигляді під культурним капіталом можна розуміти сукупність знань, переконань, символів та соціальних інститутів, що забезпечують колективну ідентичність та відтворення соціального порядку. Тим самим він стає ресурсом увічнення існуючих культурних форм, цінностей та ідей. В антропологічній перспективі це вплив на умови смислоутворення, на схеми інтерпретації життєвого світу та на під-

[1] Див.: Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of theory and research for the sociology of education* / edited by John G. Richardson. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1986. P. 241–258.

стави суб'єктності. Агресор, у свою чергу, прагне розірвати ці смислові зв'язки: спотворюючи історичну пам'ять, фальсифікуючи факти, розмиваючи ті підстави соціального досвіду суб'єкта, які є фундаментом габітусу, що «…розуміється як система схем сприйняття та оцінювання, як когнітивні та розвиваючі структури, які агенти отримують у ході їхнього тривалого досвіду в якійсь позиції в соціальному світі»[1]; цей вплив спрямовується як на руйнацію символічної «системи координат», характерної для конкретної спільності, так й на підрив механізму її відтворення. Іншими словами, ставиться завдання деформувати стійкі практики, через які закріплюються норми, цінності та способи інтерпретації життєвого світу. Під удар потрапляє сама логіка культурної наступності, що забезпечує відтворення колективної ідентичності. На практичному рівні подібна стратегія реалізується через виробництво та закріплення конкуруючих версій минулого, через селективну актуалізацію травматичних сюжетів та через цілеспрямовану дискредитацію символічно значущих фігур та смислових «вузлів» колективної пам'яті. Дані прийоми підривають наступність поколінь, руйнують довіру та послаблюють почуття причетності до загальної культури. Ціннісна диверсія такого роду завдає шкоду, глибшу за матеріальні руйнування, оскільки її ефект проявляється в розпаді колективної пам'яті та ідентичності, переносячи акцент уваги на спірні та відверто неприємні події минулого, сприйняття яких «…викликають такі емоції, як ворожнеча, гнів та ненависть»[2]. Без цих опор знижується здатність до солідарності та опору зовнішньому впливу.

У цьому сенсі когнітивна війна націлена на підрив волі противника та руйнування його здатності до опору. Як справедливо зазначає норвезька дослідниця Леа Крістіна Бьоргул, мета когнітивної війни є такою самою, як і в інших видах воєнних дій, а саме – нав'язати свою волю іншій державі. Як стверджує Бьоргул, «це узгоджується з одним із головних елементів Клаузевіцевого визначення війни: "…

[1] Bourdieu P. The Logic of Practice / translated by R. Nice. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1990. P. 53.

[2] Naganuma K. Warfare in the Cognitive Domain: Narrative, Emotionality, and Collective Memory. *NIDS Commentary*. 2021. No. 163. March 30, 2021. P. 13. URL: https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/commentary/pdf/commentary163e.pdf.

це акт насильства, що має на меті змусити нашого противника виконати нашу волю» […]. За Клаузевіцем, війна ведеться заради певної мети другого порядку. Держави вступають у війну не просто заради здійснення насильства, а задля того, щоб нав'язати свою волю іншим державам»[1]. Йдеться про те, щоб запустити процес «…знищення себе зсередини, позбавивши його можливості чинити опір, стримувати або відхиляти наші цілі»[2]. Досягнення такого результату передбачає не лише ідеологічну та символічну роботу, а й опору на технологічні засоби, що дозволяють масштабувати вплив, прискорювати його поширення та підлаштовувати повідомлення під конкретні групи та контексти.

Цифровізація соціальних комунікацій загалом і зокрема впровадження соціальних медіа та месенджерів у всі сфери нашого життя сприяли зміні когнітивних процесів, особливо молодого покоління[3]. Насамперед ці зміни пов'язують із феноменом так званого кліпового мислення, що передбачає значну «економію» на рефлексії та раціональному аналізі ситуацій за рахунок прагнення до лапідарності одержуваної інформації та візуалізації контенту. Іншим пов'язаним ефектом цього феномена є так зване повільне мислення: «Швидкість повідомлень, необхідність швидко на них реагувати спонукає «думати швидко» (реактивно та емоційно) замість того, щоб «думати повільно» (раціонально і розсудливо). Навіть авторитетні видання новин тепер створюють емоційні заголовки, щоб забезпечити вірусоподібне розповсюдження своїх нових статей. Люди витрачають менше часу на читання статей, ніж на їх поширення. Опускаються важливі контексти та нюанси. Умисно і ненавмисно поширюються неправильні тлумачення інформації. Короткість постів у соціальних медіа в поєднанні з ефектними візуальними образами ускладнює розуміння читачем

[1] Bjørgul L. K. Cognitive Warfare and the Use of Force. Stratagem. November 3, 2021. URL: https://www.stratagem.no/cognitive-warfare-and-the-use-of-force.

[2] Bernal A., Carter C., Singh I., Cao K., Madreperla O. Cognitive warfare: An attack on truth and thought. P. 11.

[3] Див.: Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс : монографія / [А. А. Гедзик, Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. С. 34–36.

мотивів та цінностей інших людей»[1]. Слід зазначити, що основною причиною реактивних, емоційних, іноді інтуїтивних реакцій і рішень є не лінощі мислення (у всякому разі, далеко не завжди), а швидкість зміни умов, у яких ці рішення мають бути ухвалені.

Сучасні методи інформаційного впливу в когнітивному домені характеризуються високим рівнем алгоритмізації. Дослідження показують, що маніпулятивні наративи, фейки та конспірологічні теорії створюються з використанням нелінійних патернів, які спрямовані на придушення когнітивної складності та легітимізацію агресії. Для їх автоматизованого виявлення застосовуються обчислювальні підходи, що оцінюють лінгвістичні, емоційні та психологічні патерни деструктивного контенту[2].

Крім ефектів цифровізації та медіатизації нашого життя, що безумовно надають на розумові процеси величезний вплив, необхідно відзначити, що процес прийняття рішень, незалежно від їх складності і самого суб'єкта прийняття, у реальному житті практично ніколи не є абсолютно раціональним та відрефлексованим. Нобелівський лауреат Герберт Саймон точно і переконливо відбив цей феномен у запропонованій ним теорії обмеженої раціональності, ключова передумова якої пропонує «замінити глобальну раціональність економічної людини таким видом раціональної поведінки, яка сумісна з доступом до інформації та обчислювальними можливостями, якими фактично володіють організми, зокрема людина, за тих умов, у яких такі організми існують»[3].

Але в будь-якому випадку обмежену раціональність, швидкість, кліповість розумового процесу сучасної людини чудово використовують технології когнітивних воєн, для яких візуалізація поданої ін-

[1] Countering Cognitive Warfare: Awareness and Resilience. John Hopkins University & Imperial College London. *NATO Review*. May 20, 2021. URL: https://ru.scribd.com/document/838634646/NATO-Review-Countering-cognitive-warfare-awareness-and-resilience-2021.

[2] Див.: Gaeta A., Loia V., Lorusso A., Orciuoli F., Pascuzzo A. Computational analysis of information disorder in cognitive warfare.

[3] Simon H. A. A Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69, No. 1. P. 99. DOI: 10.2307/1884852.

формації, її лапідарний, скупий зміст є вкрай зручним інструментом впливу, зокрема і на процес прийняття рішень.

Сучасні нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні та когнітивні технології (NBIC-технології) суттєво розширюють можливості когнітивного впливу[1]. Формується небезпечна зв'язка нейронаук, великих даних та штучного інтелекту, націлених на управління не лише інформаційними потоками, а й механізмами сприйняття, уваги та емоційного регулювання, тобто на нейрофізіологічні підстави свідомості. Нанотехнології дозволяють створювати чутливі сенсори для непомітного збору даних реакції людей; біотехнології теоретично відкривають шлях до дії на біохімію та поведінкові патерни (наприклад, через модуляцію навіюваності чи рівня тривожності); алгоритми великих даних та ШІ дають можливість відстежувати динаміку поведінки мільйонів людей у реальному часі та персоналізувати інформаційні атаки таким чином, що «військовослужбовці, їхні сім'ї і, відповідно, друзі можуть швидко опинитися під прицілом цифрових технологій…»[2]. Когнітивні інтерфейси (нейроінтерфейси, пристрої доповненої реальності, підсвідомі алгоритми навіювання) посилюють ефект, забезпечуючи прямий зв'язок між цифровим середовищем та нервовою системою (наприклад, у контррозвідці та допитах)[3]; поширення дипфейк-технологій дозволяє створювати правдоподібні відеозаяви від імені відомих осіб, багаторазово підвищуючи переконливість дезінформації та знижуючи поріг критичної перевірки. Соціальні мережі та месенджери стають каналами доставки цих впливів; алгоритми формують навколо людини замкнуту інформаційну

[1] Див.: Etter D. M. Cognitive Readiness: An Important Research Focus for National Security. *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science* / Edited by Mihail C. Roco and William Sims Bainbridge. Arlington, VA: National Science Foundation, 2002. P. 330–337. URL: https://obamawhitehouse. archives. gov/sites/default/files/microsites/ostp/bioecon-%28%23%20023SUPP%29%20NSF-NBIC. pdf.

[2] Michelson B. Data as Ammunition: Hyper-Personalized Warfare in the Digital Age. *CEPA*. January 10, 2024. URL: https://cepa.org/article/data-as-ammunition-hyper-personalized-warfare-in-the-digital-age/

[3] Див.: Mantellassi F., Madziwa E. Neurotechnology in the Military Domain: A Primer. Geneva: UNIDIR, 2025. 32 p. URL: https://unidir.org/wp-content/uploads/2025/11/UNIDIR_Neurotechnology_Military-Domain_A-Primer.pdf.

бульбашку, де домінує відібраний контент, а альтернативні позиції витісняються на периферію, унаслідок чого індивід може бути занурений у сконструйовану реальність, не усвідомлюючи зовнішнього втручання. Створені на основі застосування технологій штучного інтелекту та нейромережевих комплексів, цифрові актанти можуть виробляти текстовий та аудіовізуальний контент, поширювати його на цільову аудиторію з урахуванням переваг та особливостей сприйняття, які стають відомими в результаті аналізу цифрових слідів індивідів, та вести діалог з реальними людьми, вселяючи певні наративи. Таким чином, емоції, уявлення, сприйняття та переконання стають уразливими та можуть контролюватись зацікавленими акторами.

Таким чином, у методологічному вимірі когнітивна війна являє собою синергетичний, багаторівневий вплив на особистість та соціум, де символічні практики, психологічні механізми й технологічні інструменти функціонують як єдина узгоджена система – від мікрорівня повсякденної комунікації індивіда до макрорівня державних інститутів та загальносуспільних режимів легітимації знання. Її мета не зводиться до разових інформаційних операцій, оскільки йдеться про втручання в умови смислоутворення: перебудовуються схеми інтерпретації життєвого світу, змінюються підстави довіри, зсуваються критерії істинності та прийнятності пояснень. У філософсько-антропологічній перспективі це означає тиск на суб'єктність та агентність, на тілесно-афективні режими сприйняття та практичну свідомість, через які утримується зв'язність досвіду та формується здатність до вибору. При цьому зачіпаються культурні сценарії та символічний порядок, а також механізми інкультурації та колективної пам'яті, що задають межі «свого» та «чужого». Технологічні засоби посилюють цю логіку, забезпечуючи масштаб, швидкість та контекстуальне підстроювання повідомлень, формуючи стійке середовище, де зовнішній наратив перетворюється у внутрішню установку сприйняття.

Одним із ключових завдань когнітивної війни можна назвати максимізацію невизначеності політичного, соціокультурного, економічного середовища, злам звичного для людини контексту прийняття рішень. При цьому актуальною, безумовно, залишається й одна з ключових цілей когнітивної війни – формування хибного контексту, який

спрямовує процес прийняття рішень у потрібне агресорові русло. У когнітивній війні центр ваги зміщується у бік контролю над сприйняттям та інтерпретацією, вплив націлюється на «…вроджену вразливість людського розуму»[1], а інформаційний простір стає середовищем, у якому конструюються режими довіри та перерозподіляються ресурси впливу. Ця динаміка співвідноситься з тезою А. Грамші про культурну гегемонію: стійке панування закріплюється через норми та цінності, де «…інтелігенти служать «прикажчиками» панівної соціальної групи для здійснення… функцій… політичного управління … »[2]. Сучасні операції підтверджують, що наративи та технології здатні діяти як інфраструктура влади, нормуючи допустимі способи розуміння подій.

Можна сформулювати магістральну стратегію ведення когнітивної війни так: забезпечити штучне формування такого інформаційного середовища або контексту, у якому людина буде змушена обирати рішення, що мінімізують її трансакційні витрати, або відмовлятися від рішень зовсім. При цьому рішення, що обираються нею, очевидно, повинні бути свідомо вигідні суб'єкту, який веде когнітивну війну. Тобто мета залишається незмінною – підпорядкування волі ворога. За рахунок зміни того, що людина думає, що цінує й у що вірить, а також спотворення уявлень про реальність, підривається довіра до інститутів влади, віра у правильність обраного політичного курсу, суспільство поляризується, відбувається розкол правлячих еліт. Таким чином, без використання військової сили, економічних, правових та політичних заходів, застосування та комбінування яких властиво гібридній війні, стає можливим фінансово недорога та така, що не порушує норми міжнародного права, зміна всього світопорядку за рахунок «перепрошивки» населення держав, які прагнуть його перебудови. Період ведення кампаній у рамках такої війни може бути як короткостроковим, так і довгостроковим (аж

[1] du Cluzel F. Cognitive Warfare. Norfolk, VA: NATO Allied Command Transformation, Innovation Hub, 2020. P. 9. URL: https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210113_CW-Final-v2-.pdf.

[2] Грамши А. Тюремные тетради / Пер. с итал. В 3 ч. Ч. 1. Москва: Политиздат, 1991. С. 332.

до кількох десятиліть)[1]. Наголосимо ще раз, що в умовах поширення кліпового, швидкого мислення зробити це виявляється суттєво простіше. Тут також не можна виключати матеріального (фізичного, біологічного чи хімічного) впливу на психіку та когнітивні здібності людей. Однак поки що такий вплив має суто локальний характер із погано прогнозованими наслідками.

Якщо стратегія – це створення «коридору», яким людина має йти, то тактика – це конкретні інструменти, що штовхають її в спину або засліплюють очі. Тактику когнітивної війни можна розділити на кілька оперативних напрямків:

1. *Тактика «інформаційного затоплення» (Information Flooding) та механізми індукції когнітивної втоми.* У межах інструментального арсеналу когнітивної війни фундаментального значення набуває тактика «інформаційного затоплення»[2] (інформаційної флудізації), яка маркує перехід від класичних радянських моделей цензури (що базувалися на обмеженні та приховуванні даних) до постмодерністських стратегій семантичного хаосу. Стратегічна мета цієї тактики полягає не в переконанні об'єкта у правоті конкретної доктрини, а в тотальному руйнуванні його здатності диференціювати факти від вигадок.

Механізм операційної реалізації тактики «інформаційного затоплення» розгортається через кілька послідовних етапів:

− генерація симультанного інформаційного шуму. Через мережі координованої неавтентичної поведінки (бот-мережі, алгоритмізовані канали у месенджерах Telegram / WhatsApp та платформи коротких відео на кшталт TikTok) здійснюється одночасне («коврове») вкидання тисяч взаємовиключних фейків, напівправд, спекуляцій та конспірологічних теорій змови щодо однієї резонансної події;

[1] Див.: Reczkowski R., Lis A. Cognitive Warfare: what is our actual knowledge and how to build state resilience? *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*. 2022. Vol. 48, No. 3. P. 56. DOI: 10.48269/2451–0718-btip-2022-3-003.

[2] Див.: Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. *Council of Europe report*. DGI(2017)09. 2017. 108 p. URL: https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html

– штучне перевантаження когнітивних каналів (*Information Overload*). Людська психіка має обмежену пропускну здатність обробки сигналів на одиницю часу, тому зіткнення з колосальним масивом неструктурованих, суперечливих та високоінтенсивних даних активує стан інформаційного стресу;

– его-деплетне виснаження та вимкнення аналітичного мислення. Спроби раціонального аналізу кожного повідомлення вимагають безперервного залучення повільного та енерговитратного аналітичного режиму мислення (Системи 2 за Д. Канеманом), тому, намагаючись мінімізувати трансакційні та енергетичні витрати, нейробіологічна система людини впадає в стан когнітивної втоми (*cognitive fatigue*);

– капітуляція перед складністю та перехід до примусової апатії. Коли Система 2 остаточно виснажується, раціональний самоконтроль послаблюється. Мозок рефлекторно переходить у режим енергоощадження, повністю передовіряючи обробку дійсності автоматичній Системі 1, унаслідок чого індивід або починає безкритично приймати найпростіші, емоційно комфортні та заздалегідь підготовлені агресором популістські рішення, або впадає в глибоку суспільно-політичну апатію, повністю відмовляючись від спроб оцінювати реальність.

Таким чином, тактика «інформаційного затоплення» діє як цифровий аналог засобів радіоелектронної боротьби, але спрямований проти біологічних нейромереж. Затоплюючи ментальний простір соціуму шумом, вона паралізує індивідуальну та колективну суб'єктність, перетворюючи надлишок інформації на інструмент позбавлення волі до спротиву.

2. *Тактика «сенсової диверсії» (Semantic Subversion) та деструкція семантичного поля соціуму.* Вона базується на цілеспрямованому руйнуванні та реконфігурації понятійного апарату суспільства. Оскільки мова є головною когнітивною матрицею, за допомогою якої людина моделює, інтерпретує та категоризує навколишню дійсність, деформація значень слів дозволяє агресору деструктивно впливати на процеси мислення безпосередньо через мовне середовище. Стратегічна мета цієї тактики – ліквідувати єдине семантичне поле соціуму, унеможливлюючи суспільний консенсус та раціональний дискурс.

Механізм операційної реалізації «сенсової диверсії» розгортається за двома основними векторами:

– заміщення денотатів евфемізмами та дисфемізмами (нейролінгвістичний рефреймінг). Ворог штучно впроваджує в медійний простір мовні конструкції, покликані знизити психологічний поріг сприйняття катастрофічних подій або замаскувати власну агресію. Класичними прикладами є використання евфемізмів («спеціальна військова операція» замість «загарбницька війна», «хлопок» замість «вибуху», «вирівнювання лінії фронту» замість «відступ»). Така підміна блокує активацію Системи 2 у споживача інформації, знижуючи когнітивну напругу та пригнічуючи природні захисні реакції (страх, обурення, готовність до мобілізації);

– апропріація та інверсія позитивно забарвлених концептів. Агресор здійснює семантичний хакінг базових суспільних цінностей, привласнюючи та експлуатуючи такі терміни, як «демократія», «денацифікація», «миротворчість», «свобода» або «захист прав» для кодування та виправдання тоталітарних і загарбницьких дій.

Упровадження цієї тактики призводить до стану тотальної смислової дезорієнтації суспільства. Як зазначає Г. Почепцов, у межах смислового протиборства об'єктом ураження стає не просто інформаційне тло, а інтерпретаційна матриця індивіда[1]. Коли фундаментальні слова втрачають свої первинні значення, будь-яка конструктивна дискусія чи адекватний аналіз безпекового середовища стають неможливими, оскільки різні соціальні групи починають вкладати у спільні лексеми діаметрально протилежний, взаємовиключний зміст. У підсумку, сенсова диверсія позбавляє соціум здатності сформувати консолідований опір через руйнування самої архітектури колективного розуміння реальності.

3. *Тактика «емоційного захоплення» (Emotional Hijacking) та алгоритмізована афективна радикалізація.* Вона базується на синергії новітніх досягнень нейропсихології та пропрієтарних алгоритмів рекомендаційних систем сучасних соціальних медіа (TikTok, X, Meta, Telegram). Стратегічна мета цієї тактики – штучне зниження когні-

[1] Див.: Почепцов Г. Г. Смислові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 18. С. 21–27.

тивного порогу раціональності соціуму шляхом експлуатації первинних, еволюційно зумовлених психоемоційних реакцій індивіда[1].

Механізм операційної реалізації тактики «емоційного захоплення» спирається на такі закономірності:

– алгоритмічна ампліфікація негативного афекту. Архітектура сучасних цифрових платформ оптимізована в межах «економіки уваги» для максимізації залученості користувачів (engagement rate). Дослідження доводять, що контент, який індукує високоінтенсивні негативні емоції – гнів, страх, обурення чи огиду, поширюється мережею за експоненціальним законом та отримує найвищий пріоритет у стрічках новин. Ворог цілеспрямовано насичує цифровий простір саме такими емоційними тригерами (наприклад, кадрами соціальної несправедливості, внутрішніми скандалами чи перебільшеними загрозами);

– блокування неокортексу через емоційне зараження. Досягнення емоційного піку є моментом найменшої раціональності суб'єкта. Інтенсивний стресовий або гнівливий імпульс призводить до когнітивного замикання: він миттєво активує лімбічну систему (амигдалу) та повністю блокує префронтальну кору головного мозку, яка відповідає за аналітичне мислення (Систему 2);

– стимуляція імпульсивної субверсивної дії. Опинившись у стані «емоційного захоплення», індивід втрачає здатність до прогнозування наслідків своєї поведінки. Головною метою агресора на цьому етапі є провокування миттєвої, рефлекторної та руйнівної дії – здійснення вірусного репосту неперевіреної панічної інформації, виходу на штучно зрежисований деструктивний протест або проявів вербальної/фізичної агресії щодо співгромадян.

У підсумку, навіть якщо згодом когнітивна напруга спадає і людина починає шкодувати про скоєне під впливом емоцій, імпульсивний вчинок уже трансформує соціальну реальність. Масове застосування тактики «емоційного захоплення» призводить до хронічної афективної поляризації суспільства, руйнування міжособистісної довіри та пе-

[1] Див.: Kramer A. D., Guillory J. E., Hancock J. T. Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*. 2014. Vol. 111, no. 24. P. 8788–8790. DOI: https://doi.org/10.1073/pnas.1320040111

ретворення мільйонів користувачів смартфонів на несвідомих ретрансляторів когнітивних пандемій.

4. *Тактика «створення штучної більшості» (Social Proof Manufacturing) та механізми алгоритмічного астротурфінгу.* Вона базується на штучній імітації масової народної підтримки або, навпаки, тотального суспільного осуду певної ідеї чи політичного рішення. Операційне середовище цієї тактики формується за допомогою скоординованих мереж неавтентичної поведінки (масштабних ботоферм, автоматизованих ШІ-акаунтів та фабрик тролів), які масово генерують однотипні коментарі, реакції та репости[1].

Механізм психологічного впливу цієї тактики спирається на такі еволюційні та соціальні закономірності:

– експлуатація ефекту соціального доказу (*Social Proof*). Людська психіка за своєю природою є глибоко соціальною та схильною орієнтуватися на поведінку більшості для оцінки безпечності та правильності власних дій. Коли в цифровому просторі створюється стійка ілюзія того, що «всі навколо думають саме так», індивід починає сприймати нав'язаний ворогом штучний деструктивний наратив як загальноприйняту суспільну норму;

– активація інстинкту соціального конформізму та «спіралі мовчання». Відстоювання альтернативної, індивідуальної позиції вимагає значних вольових зусиль, високої концентрації уваги та залучення аналітичної Системи 2, що супроводжується серйозним психологічним стресом через страх соціальної ізоляції та відторгнення групою. Людині психологічно та біологічно «дешевше» (з погляду мінімізації когнітивних і нейробіологічних витрат енергії на опір) латентно погодитися з уявною більшістю або принаймні приховати власну незгоду, що запускає класичний механізм «спіралі мовчання»[2];

– ерозія індивідуальної суб'єктності та параліч незгоди. Унаслідок тривалого тиску штучно змодельованого консенсусу реальні носії

[1] Див.: Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media / edited by Samuel C. Woolley and Philip N. Howard. New York, NY: Oxford University Press, 2019. vi, 263 p.

[2] Див.: Noelle-Neumann E. The spiral of silence: public opinion, our social skin. Chicago: University of Chicago Press, 1984. xi, 200 p.

альтернативних поглядів замовкають, починаючи вважати себе маргінальною та безсилою меншістю. Це дозволяє суб'єкту когнітивної агресії маргіналізувати патріотичні чи раціональні погляди в суспільстві, повністю переформатувати реальний політичний дискурс держави та підмінити справжню громадську думку штучно скомпонованим сурогатом.

Таким чином, тактика «створення штучної більшості» діє як інструмент м'якого когнітивного примусу. За допомогою технологій астротурфінгу ворог змушує суспільство добровільно капітулювати перед нав'язаною волею, використовуючи природне прагнення людини бути частиною колективу як зброю проти її власної критичної автономії.

5. *Тактика «мікротаргетованого розколу» (Micro-targeted Polarization) та інженерія соціальної атомізації.* Вона базується на глибокій сегментації суспільства за допомогою інструментів аналізу великих масивів даних (Big Data) та психометричного профілювання користувачів. Стратегічна мета цієї тактики полягає у тотальному демонтажі внутрішньодержавної соціальної згуртованості (social cohesion) та солідарності, що досягається шляхом штучного поглиблення наявних або конструювання нових ліній соціокультурного розлому[1].

Механізм операційної реалізації мікротаргетованого розколу розгортається за такими етапами:

– психометрична сегментація та виявлення колективних вразливостей. Використовуючи цифрові сліди користувачів, агресор ділить соціум на тисячі дрібних цільових груп за специфічними маркерами: мовними вподобаннями, релігійною приналежністю, віком, професійним статусом чи ставленням до мобілізації. Для кожної ізольованої групи визначається її унікальна колективна травма, страх або відчуття несправедливості;

[1] Див.: Iyengar S., Lelkes Y., Levendusky M., Malhotra N., Westwood S. J. The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual Review of Political Science*. 2019. Vol. 22. P. 129–146. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051117–073034.

– генерація індивідуалізованих наративів образи (*Resentment Manufacturing*). Для кожного сегмента створюється та таргетовано доставляється унікальний контент, що рефреймить дійсність у категоріях «жертва – агресор». Кожній групі всередині суспільства вселяється думка, що причиною її проблем є інша група (наприклад, «цивільні проти військових», «ті, хто виїхав, проти тих, хто залишився», «бізнес проти держави»);

– інтенсифікація афективної поляризації та ерозія соціального капіталу. Шляхом штучного замикання людей в «інформаційних бульбашках», де користувачі бачать лише контент, який підтверджує їхню групову образу, радикалізується сприйняття «Іншого»[1]. Протилежна група починає сприйматися не просто як опонент у дискусії, а як екзистенційна загроза добробуту та безпеці.

У підсумку досягається головна мета когнітивної операції: соціальний капітал і міжособистісна довіра в державі повністю руйнуються. Замість консолідації зусиль і мобілізації внутрішніх ресурсів для боротьби із зовнішнім агресором суспільство опиняється в стані латентної громадянської мікровійни. Внутрішній потенціал соціуму безплідно спалюється в нескінченних конфліктах, що позбавляє політичну та воєнну систему держави здатності ухвалювати консолідовані стратегічні рішення і чинити ефективний опір.

6. *Тактика «апеляції до авторитету»*[2] *(Authority Exploitation) та інструменталізація делегованої суб'єктності*. Вона базується на інструменталізації лідерів суспільної думки, популярних блогерів, профільних експертів, медіафігур або так званих «корисних ідіотів» – осіб, які мають високий рівень первинної довіри та авторитету в цільової аудиторії, але використовуються агресором (свідомо чи наосліп) для легітимізації та ретрансляції ворожих стратегічних наративів[3].

[1] Див.: Sunstein C. R. #Republic: Divided democracy in the age of social media. Princeton: Princeton University Press, 2017. 310 p.

[2] Див.: Milgram S. Obedience to Authority: An experimental view. New York: Harper & Row, 1974. xvii, 224 p.

[3] Див.: Riedl M. J., Lukito J., Woolley S. C. Political influencers and computational propaganda: Mapping the landscape of digital manipulation. *Social Media + Society*. 2023. Vol. 9, Issue 2. P. 1–12. DOI: 10.1177/20563051231177938.

Механізм операційної реалізації цієї тактики спирається на такі психологічні та соціологічні закономірності:

– евристика експертності та механізм когнітивного аутсорсингу. Щодня стикаючись із надскладними суспільно-політичними та воєнними викликами, людський мозок прагне мінімізувати енергетичні витрати аналітичної Системи 2. Замість самостійного критичного аналізу та складної процедури верифікації фактів (*fact-checking*), індивід вдається до когнітивного аутсорсингу – повністю делегує право на мислення та оцінку реальності обраному авторитету. Позиція експерта маркується швидкою Системою 1 як апріорі істинна, що повністю знімає з індивіда когнітивну напругу;

– трансфер довіри та подолання психологічних бар'єрів захисту. Якщо пряма пропаганда з офіційних джерел ворога миттєво активує в суспільстві захисні механізми когнітивної оборони (рефлекторне відторгнення інформації агресора), то озвучування тих самих тез «своїм» лідером думок повністю нівелює цей бар'єр. Відбувається репутаційний трансфер: висока довіра до особи автоматично переноситься на деструктивний контент, який вона транслює (наприклад, тези про «безглуздість спротиву», «корупцію, яка все знищила» або «зраду союзників»);

– експлуатація «корисних ідіотів» та індукція інтелектуальної сліпоти. Суб'єкти когнітивної агресії рідко використовують пряме вербування. Найчастіше вплив здійснюється через латентне маніпулювання амбіціями, образами чи фінансовими інтересами авторитетних осіб або через підкидання їм спеціально підготовленої, емоційно тригерної напівправди. Лідер думок, щиро вірячи, що діє в інтересах свого суспільства чи відновлює справедливість, стає найефективнішим інструментом субверсії, оскільки його емоційна переконливість підживлюється власною щирістю.

У підсумку, тактика «апеляції до авторитету» дозволяє ворогу здійснювати м'яку окупацію ментального простору соціуму. Перетворюючи лідерів думок на когнітивні ретранслятори, агресор досягає інтелектуального роззброєння цільової аудиторії, яка добровільно приймає руйнівні для власної держави рішення, оскільки вони були освячені авторитетом тих, кому вона беззастережно довіряла.

Узагальнюючи логіку операційної реалізації зазначених тактик, можна констатувати, що в цілому когнітивна війна спрямована на створення такого інформаційного середовища, де сприйняття деструктивної брехні стає когнітивно зручним, а верифікація об'єктивної правди – інтелектуально виснажливою. Цей механізм базується на прагненні людського мозку до мінімізації трансакційних та енергетичних витрат, тобто на тотальному домінуванні автоматичної Системи 1 над аналітичною Системою 2. Суб'єкти когнітивної агресії навмисно знижують когнітивну напругу під час сприйняття дезінформації, роблячи її емоційно тригерною, клікбейтною, спрощеною та адаптованою під групові упередження соціуму. Водночас пошук істинних причинно-наслідкових зв'язків, критичний аналіз джерел та деконструкція маніпуляцій штучно рефреймляться як надскладний, енерговитратний та психологічно дискомфортний процес, що вимагає тривалої інтелектуальної напруги. У результаті соціум опиняється в ситуації примусового вибору на користь «когнітивної зручності». Раціональний опір паралізується не через заборону правди, а через її фактологічне та структурне ускладнення, що перетворює інтелектуальну капітуляцію особистості на найбільш природну нейробіологічну реакцію.

Отже, когнітивна війна постає як багаторівневий феномен, що фундаментально змінює саму антропологію конфлікту. Замість прямого фізичного насильства здійснюється цілеспрямований вплив на умови смислоутворення, режими інституційної довіри та стійкі схеми інтерпретації життєвого світу особистості. Вона інтегрує інформаційно-психологічні практики й технологічні контури, які деструктивно деформують індивідуальну суб'єктність, практичну свідомість та інтерсуб'єктивні форми конструювання соціальної реальності. Стратегічним обрієм такого тиску є внутрішня дезінтеграція противника та нав'язування йому чужого порядку денного через впровадження деструктивних смислоформ, аж до повного запуску сценарію саморуйнування суспільства зсередини. Звідси випливає, що когнітивне протиборство оперує не окремими інформаційними епізодами, а цілісною архітектурою впливу, де маніпулятивні прийоми, медіасередовище та цифрові технології функціонують як єдиний операційний

контур. Фінальним підсумком цієї експансії стає не просто зміна ситуативних політичних думок, а незворотне зрушення глибинних підстав суспільного визнання, легітимації та колективної орієнтації соціуму.

Таким чином, по-перше, на відміну від класичної кінетичної війни, де конвенційним тригером є перший постріл або факт перетину державного кордону, когнітивна війна позбавлена чітких хронологічних меж та офіційного оголошення про початок агресії. Об'єкт деструктивного впливу переважно не усвідомлює власної залученості до масштабного воєнного протистояння як суб'єкта ураження. Реципієнт когнітивної атаки схильний інтерпретувати власну інтелектуальну деградацію, ерозію критичного мислення або радикальну зміну ціннісно-смислових орієнтирів як процеси «природної еволюції» чи результат «власного суверенного вибору». Зазначений латентний характер перетворює когнітивну агресію на найбільш підступну форму гібридного конфлікту XXI століття, де умовна лінія фронту перманентно проходить крізь нейронну мережу кожного індивіда.

По-друге, когнітивна війна структурується навколо людської свідомості, яка одночасно є і стратегічною метою, і ключовим операційним ресурсом конфлікту. Інтерсуб'єктивні підстави суспільної довіри стають базовою вразливістю соціуму, а панівний символічний порядок та критерії фактологічної правдоподібності – предметом безкомпромісного протиборства. Вектор контролю зміщується з дистрибуції конкретних інформаційних повідомлень до моделювання самих процедур розуміння, інтерпретації та оцінювання даних реципієнтом. Фундаментальною мішенню деструктивного впливу стають стійкі ментальні схеми сприйняття, якими кодуються соціальні норми, межі суспільно допустимого та форми колективної самоідентифікації спільноти. Як наслідок, стратегічний тиск набуває характеру пролонгованого налаштування когнітивного середовища держави-жертви, де штучно впроваджені екзогенні фрейми поступово починають відтворюватися внутрішньою структурою соціуму як «природні» й очевидні підстави для оцінювання навколишньої дійсності.

По-третє, когнітивна війна за своєю праксеологічною суттю завжди спрямована на деструктивну модифікацію процесу прийняття

та подальшої імплементації рішень на рівні індивіда або соціальної групи. Цей вплив здійснюється безпосередньо на когнітивні спроможності та ментальні моделі суб'єкта шляхом радикального переформатування його базової системи пріоритетів (аксіологічної переоцінки та підриву довіри до інститутів влади), а також штучного конструювання переконливої, проте хибної системи схвалення чи осуду з боку «значущого Іншого». Варто підкреслити, що суб'єкт агресії прагне захопити не просто канали комунікації, а саму «архітектуру вибору» особистості. Це передбачає моделювання такого інформаційно-смислового середовища, де альтернативний (об'єктивно раціональний та безпечний для жертви) шлях ухвалення рішень стає не просто складним для сприйняття, а повністю невидимим або соціокультурно неприйнятним.

По-четверте, архітектурні механізми когнітивного впливу формують наскрізну міжрівневу синергію. Сучасні медіаканали та цифрова інфраструктура дистрибуції даних органічно доповнюються психотехнічними прийомами, орієнтованими на таргетовану маніпуляцію людською увагою, психоемоційними станами та фундаментальними когнітивними спотвореннями. При цьому автоматизована алгоритмічна селекція контенту в соціальних медіа та гнучка контекстуальна адаптація повідомлень під психометричний профіль реципієнта остаточно закріплюють штучно сконструйовану екзогенну рамку (фрейм) як внутрішню, несвідому установку суб'єктивного сприйняття реальності.

По-п'яте, когнітивна війна за своєю організаційною структурою завжди має комплексний та екосистемний характер. Її проєктування й практична реалізація вимагають інтеграції максимального розмаїття наукових і прикладних компетенцій: від загальної та соціальної психології, політичної соціології й когнітивістики до методів обробки великих масивів даних (Big Data), технологій генеративного штучного інтелекту, інструментів візуальної сугестії та етнолінгвістичного моделювання. Виключно системний, крос-функціональний та мережевий характер застосування всього арсеналу інструментів впливу здатний забезпечити релевантний операційній меті результат для суб'єкта агресії. Цей же чинник тотальної міждисциплінарності є за-

садничим і для сторони, що захищається від когнітивного ураження, оскільки ефективна розбудова національного когнітивного щита неможлива у межах ізольованих відомчих підходів.

По-шосте, стратегічні цілі агресора орієнтовані на тотальну дестабілізацію, деконструювання та фрагментацію базової архітектури соціуму держави-жертви. Пролонговане управління екзогенними рамками інтерпретації трансформується на ключовий ресурс перерозподілу легітимності та нав'язування субверсивного порядку денного через агресивне витіснення й маргіналізацію будь-яких альтернативних фактологічних трактувань. У такий спосіб гібридний конфлікт повністю переноситься у вимір суспільного визнання, де конкурують фундаментальні критерії інституційної довіри, когнітивної правдоподібності та соціокультурної допустимості пояснень дійсності. У довгостроковій перспективі це неминуче призводить до деструкції культурного капіталу спільноти, руйнування колективної історичної пам'яті та паралічу практик міжгенераційної наступності. Найбільш небезпечним наслідком стає системна деформація суспільного габітусу як базового несвідомого механізму відтворення соціальних норм і ціннісних орієнтирів, що критично знижує спроможність соціуму до консолідації, внутрішньої солідарності та узгодження загальних життєвих смислів.

По-сьоме, фундаментальною методологічною підставою для системного аналізу стратегій когнітивної війни є соціальна синергетика, зокрема її засадничий принцип нелінійного переходу складноорганізованих систем у якісно інший стан через точки біфуркації. Синергетичний постулат, який традиційно застосовується для обґрунтування можливості прогресивного ускладнення систем будь-якої природи за умов їхньої нерівноважності, у цьому контексті екстраполюється в діаметрально протилежному, регресивному ключі. Держава й соціум як цілісна когнітивна система навмисно виводяться агресором за межі визначеності та стійкого рівноважного стану. Це робиться для того, щоб шляхом точкових, порівняно малих і маловитратних інформаційно-смислових впливів (мікрофлуктуацій) спровокувати каскадну деструкцію або деградацію структури. Фінальною метою є примусове переведення суспільства на якісно нижчий, спрощений та лег-

ко керований ззовні рівень організації, коли мінімальні, але резонансні зусилля ворога здатні викликати катастрофічні незворотні наслідки (маніпулятивний «ефект метелика» у колективній свідомості).

По-восьме, стратегічні наслідки когнітивної агресії експлікуються в тотальній ерозії довіри до державних інститутів, академічної науки та легітимних медіа, у деструктивному розпаді єдиного комунікативного поля суспільного дискурсу, а також у критичному зниженні загальної резистентності держави до зовнішнього тиску. Симетрична відповідь на цей цивілізаційний виклик вимагає невідкладної розробки доктрини когнітивної безпеки як цілісної системи захисту ментального простору соціуму. Вона має базуватися на узгодженому комплексі інтердисциплінарних освітніх, нормативно-правових та етичних заходів, безпосередньо спрямованих на збереження когнітивної автономії особистості, захист її суб'єктності, а також на законодавче закріплення граничних меж допустимого зовнішнього втручання в ментальні та нейробіологічні процеси людини.

Нарешті, по-дев'яте, якщо деструкція фізичної інфраструктури (наприклад, зруйнований міст) може бути нівельована впродовж відносно короткого часового проміжку, то відновлення зруйнованої системи ціннісних орієнтирів або підірваної інституційної довіри в суспільстві вимагає тривалої регенерації впродовж десятиліть і супроводжується повною зміною генерацій. Когнітивна війна перманентно оперує довгостроковими стратегічними та цивілізаційними перспективами. Її кінцева мета полягає не в досягненні ситуативного тактичного успіху на полі бою сьогодні, а в моделюванні такого історичного майбутнього, за якого держава-жертва повністю припинить своє існування як суверенний суб'єкт історичного процесу, навіть за умови формального збереження нею зовнішніх ознак юридичної державності.

Узагальнюючи вищевикладене, можемо констатувати, що магістральний соціальний ефект когнітивної війни виявляється в тому, що повсякденні практики інтерпретації реальності та індивідуальної довіри перетворюються на прямий об'єкт деструктивного тиску, а системні збої в них миттєво набувають колективного, пандемічного масш-

табу. Безпосередні соціокультурні наслідки цього процесу фіксуються в тотальній дезорієнтації та фрагментації суспільної тканини: критично знижується впевненість індивіда в розрізненні об'єктивної правди й маніпулятивної брехні, стрімко зростає взаємна підозрілість, а загальні підстави міжособистісної довіри повністю нівелюються. Під інтенсивним ударом опиняються базові інститути держави, академічної науки та легітимних медіа; соціум штучно дробиться на ізольовані групи, кожна з яких капсулюється у власній суб'єктивній «реальності» та утримує власні партикулярні критерії легітимного пояснення дійсності. Подібне руйнування семантичної та смислової спільності за масштабами своїх стратегічних збитків тотожне військовій поразці: хронічна криза довіри позбавляє суспільство імманентної здатності до конструктивного діалогу й узгодження спільних цілей[1], а перманентна конкуренція субверсивних наративів та конспірологічних сценаріїв критично знижує резистентність держави до будь-якого зовнішнього тиску.

Протидія когнітивній агресії потребує розробки комплексних контрзаходів, які всебічно враховують соціокультурний вимір гібридного конфлікту. У межах цієї парадигми концептуалізується поняття когнітивної безпеки як системи захисту ментального простору суспільства, оскільки «…в інформаційному просторі боротьба за «істину» – це також боротьба за те, що вважається законним знанням»[2]. Отже, фундаментальним об'єктом захисту стають не лише фізичні чи цифрові канали комунікації, а й суспільні режими довіри, конвенційні процедури верифікації фактів та соціокультурні підстави легітимації знання. На макрорівні держави необхідне впровадження ефективних інституційних механізмів виявлення та нейтралізації когнітивних інтервенцій. Йдеться про системний моніторинг аномальних сплесків дезінформації, виявлення мереж координованої неавтентичної поведінки в соціальних медіа та розробку адаптивних правових процедур оперативного реагування. Компаративний аналіз свідчить

[1] Див.: Backes O., Swab A. Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. P. 16–17.

[2] Thompson P., Guillory S. The history of the semantic hacking project and the lessons it teaches for modern cognitive security. *Frontiers in Artificial Intelligence*. 2025. Vol. 8. Art. 1616447. P. 4. DOI: 10.3389/frai.2025.1616447.

про високу результативність створення синергетичних міжвідомчих груп, які консолідують експертів із кібербезпеки, військової психології, соціології медіа та зовнішньої політики[1]. Оскільки когнітивна війна позбавлена жорсткої прив'язки до територіальної юрисдикції й розвивається суто в логіці нелінійного мережевого поширення, протидія їй вимагає розбудови міжнародної взаємодії; у стратегічній перспективі предметом дискусій стають глобальні угоди про незастосування прихованих психотехнологій субверсивного впливу. У цьому контексті розвивається ідея «нейроправ» як юридичного інструменту захисту людини від несанкціонованого зчитування або деструктивної модифікації її думок. Передбачувана інституціоналізація таких норм спрямована на збереження когнітивної автономії особистості та фіксацію граничних гарантій, згідно з якими «…індивідуальна ідентичність (наша тілесна та психічна цілісність) та суб'єктність (наша здатність обирати власні дії) мають бути захищені як основні права людини»[2].

Таким чином, когнітивні війни кидають безпрецедентний виклик не лише національним системам безпеки, а й базовим антропологічним уявленням про людину, свідомість та культуру, де соціокультурні наслідки постають центральним ефектом і мірилом ефективності всього протиборства. Симетрична відповідь на цей виклик передбачає стратегічну координацію природничих наук, цифрових технологій та гуманітарного знання. Засадничим кроком у цьому напрямі є формування уніфікованого понятійного апарату, що дозволяв би верифікувати та описувати практики деструктивного когнітивного впливу, одночасно утримуючи суворі етико-правові критерії їхньої допустимості, зокрема й граничні межі втручання в архітектуру людського мислення. Головна екзистенційна трагедія когнітивної війни полягає в тому, що жертва до останнього моменту фанатично захищає екзогенно імплантовані їй думки як свої власні суверенні переконання. Індивід не просто не ідентифікує акт зовнішньої агресії – він перетворюється на його головного захисника та ретранслятора. Як наслідок, коли руйнівні результати

[1] Див.: Backes O., Swab A. Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. P. 25.

[2] Four ethical priorities for neurotechnologies and AI / R. Yuste, S. Goering, B. A. Arcas et al. *Nature*. 2017. Vol. 551, no. 7679. P. 162. DOI: 10.1038/551159a.

когнітивного ураження стають очевидними на макрорівні соціуму, вони рефлексуються спільнотою не як капітуляція у війні, а як «неминуча історична доля» або «фатальний збіг обставин».

Список використаних джерел

1. Грамши А. Тюремные тетради / Пер. с итал. В 3 ч. Ч. 1. Москва: Политиздат, 1991. 560 с.
2. Звездова О. Психологічна війна як гібридна загроза сучасній системі міжнародної безпеки. *Acta de historia & politica: saeculum XXI*. 2023. Vol. 5. С. 63–71. DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.05.063.
3. Канеман Д. Мислення швидке й повільне / пер. з англ. М. Яковлєв. Київ: Наш Формат, 2017. 480 с.
4. Малик І. Р. Когнітивна війна: людська свідомість як поле бою. *Регіональні студії.* 2024. №39. С. 45–50.
5. Почепцов Г. Г. Смислові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 18. С. 21–27.
6. Принятие решений в неопределенности: правила и предубеждения: сб. ст.: пер. с англ. / под ред. Даниэля Канемана, Пола Словика, Амоса Тверского; гл. ред. пер. О. В. Гритчина; предисл. ко 2-му изд. проф. А. В. Карпова Харьков: Гуманит. Центр, 2014. 544 с.
7. Савчук В. А. Когнітивна війна: теоретичні засади та інституційна практика. *Регіональні студії.* 2025. №42. С. 154–160.
8. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
9. Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна росії проти України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки.* 2023. Вип. 1. С. 46–52.
10. Сучасна політична лексика: енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.
11. Требін М. П. Когнітивна війна в цифрову епоху. *Цифрова модерність і штучний інтелект: нові ризики, нові раціональності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 квіт. 2026 р.) / [редкол.: Панфілов О. Ю. (голова), Герасіна Л. М., Прудников В. А. та ін.]; Аналіт. центр сучас.

гуманітаристики; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2026. С. 8–15. DOI: https://doi.org/10.31359/9786178848415.
12. Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс: монографія / [А. А. Гедзик, Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. 214 с.
13. Чернишова Т. О. Когнітивна війна як боротьба за когнітивну перевагу: досвід НАТО. *X Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»*: збірник матеріалів, 21–22 травня 2026 року. Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2026. С. 112–115.
14. Backes O., Swab A. Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. *Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs*. November 2019. URL: https:// www.belfercenter.org/publication/cognitive-warfare-russian-threat-election-integrity-baltic-states.
15. Bernal A., Carter C., Singh I., Cao K., Madreperla O. Cognitive warfare: An attack on truth and thought. *NATO / Johns Hopkins University*. 2020. URL: https://web.archive.org/web/20230721215744/https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021–03/Cognitive%20Warfare.pdf.
16. Bjørgul L. K. Cognitive Warfare and the Use of Force. Stratagem. November 3, 2021. URL: https:// www.stratagem.no/cognitive-warfare-and-the-use-of-force.
17. Blatny J. M., Søndergaard S. Cognitive Warfare. NATO Chief Scientist Research Report. *NATO Science and Technology Organization*. December 19, 2025. URL: https://www.sto.nato.int/wp-content/uploads/chief-scientist-report-cognitive-warfare-final.pdf (accessed date: 15.04.2026).
18. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of theory and research for the sociology of education* / edited by John G. Richardson. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1986. P. 241–258.
19. Bourdieu P. The Logic of Practice / translated by R. Nice. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1990. 333 p.
20. Casey-Maslen S. Hybrid warfare under international law. Oxford; New York: Hart Publishing, 2024. xx, 211 p.
21. Cherry K. What Is Ego Depletion? *Verywell Mind*. December 13, 2025. URL: https://www.verywellmind.com/ego-depletion-4175496.
22. Claverie B., du Cluzel F. The Cognitive Warfare Concept. URL: https:// innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/CW-article-Claverie-du-Cluzel-final_0.pdf.

23. Cognitive Warfare: Strengthening and Defending the Mind. *Allied Command Transformation.* April 5, 2023. URL: https://www.act.nato.int/article/cognitive-warfare-strengthening-and-defendingthe-mind/
24. Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media / edited by Samuel C. Woolley and Philip N. Howard. New York, NY: Oxford University Press, 2019. vi, 263 p.
25. Countering Cognitive Warfare: Awareness and Resilience. John Hopkins University & Imperial College London. *NATO Review*. May 20, 2021. URL: https://ru.scribd.com/document/838634646/NATO-Review-Countering-cognitive-warfare-awareness-and-resilience-2021.
26. du Cluzel F. Cognitive Warfare. Norfolk, VA: NATO Allied Command Transformation, Innovation Hub, 2020. 45 p. URL: https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210113_CW-Final-v2-.pdf.
27. Etter D. M. Cognitive Readiness: An Important Research Focus for National Security. *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science* / Edited by Mihail C. Roco and William Sims Bainbridge. Arlington, VA: National Science Foundation, 2002. P. 330–337. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/bioecon-%28%23%20023SUPP%29%20NSF-NBIC.pdf.
28. Four ethical priorities for neurotechnologies and AI / R. Yuste, S. Goering, B. A. Arcas et al. *Nature*. 2017. Vol. 551, no. 7679. P. 159–163. DOI: 10.1038/551159a.
29. Gaeta A., Loia V., Lorusso A., Orciuoli F., Pascuzzo A. Computational analysis of information disorder in cognitive warfare. *Online Social Networks and Media*. 2025. Vol. 48. Art. 100322. DOI: https://doi.org/10.1016/j.osnem.2025.100322.
30. Haigh K. Z., Andrusenko J. Cognitive electronic warfare: an artificial intelligence approach. Boston: Artech House, 2021. xiv, 246 p.
31. Henschke A. Cognitive warfare : grey matters in contemporary political conflict. London ; New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2025. xi, 264 p.
32. Hung T.-C. Hung T.-W. How China's Cognitive Warfare Works: A Frontline Perspective of Taiwan's Anti-Disinformation Wars. *Journal of Global Security Studies*. 2022. Vol. 7, Issue 4. DOI: https://doi.org/10.1093/jogss/ogac016.
33. Ibrahim F., Rhode S., Daseking M. A systematic review of cognitive and psychological warfare. *The Defence Horizon Journal*. December 1, 2023. URL: https://tdhj.org/blog/post/cognitive-psychological-warfare/

34. Iyengar S., Lelkes Y., Levendusky M., Malhotra N., Westwood S. J. The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual Review of Political Science*. 2019. Vol. 22. P. 129–146. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051117–073034.
35. Jervis R. Perception and Misperception in International Politics. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1976. xi, 445 p.
36. Kramer A. D., Guillory J. E., Hancock J. T. Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*. 2014. Vol. 111, no. 24. P. 8788–8790. DOI: https://doi.org/10.1073/pnas.1320040111.
37. Landes R. A. Orientalism as Caliphator Cognitive Warfare: Consequences of Edward Saïd's Defense of the Orient. *Handbook of Research on Contemporary Approaches to Orientalism in Media and Beyond* / eds. I. Tombul, G. Sari. Hershey, PA: IGI Global, 2021. Vol. 1. P. 33–52. DOI: https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7180-4ch003.
38. Luberisse J. Cognitive warfare in the age of unpease : strategies, defences, and the new battlefield of the mind. New York, NY: Fortis Novum Mundun, 2023. viii, 134 p.
39. Mantellassi F., Madziwa E. Neurotechnology in the Military Domain: A Primer. Geneva: UNIDIR, 2025. 32 p. URL: https://unidir.org/wp-content/uploads/2025/11/UNIDIR_Neurotechnology_Military-Domain_A-Primer.pdf.
40. Michelson B. Data as Ammunition: Hyper-Personalized Warfare in the Digital Age. *CEPA*. January 10, 2024. URL: https://cepa.org/article/data-as-ammunition-hyper-personalized-warfare-in-the-digital-age/
41. Milgram S. Obedience to Authority: An experimental view. New York: Harper & Row, 1974. xvii, 224 p.
42. Naganuma K. Warfare in the Cognitive Domain: Narrative, Emotionality, and Collective Memory. *NIDS Commentary*. 2021. No. 163. March 30, 2021. 23 p. URL: https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/commentary/pdf/commentary163e.pdf.
43. Noelle-Neumann E. The spiral of silence: public opinion, our social skin. Chicago: University of Chicago Press, 1984. xi, 200 p.
44. Norton B. Behind NATO's 'cognitive warfare': 'Battle for your brain' waged by Western militaries. *The Grayzone*. October 8, 2021. URL: https://thegrayzone.com/2021/10/08/nato-cognitive-warfare-brain.
45. Ottewell P. Defining the Cognitive Domain. *Over The Horizon*. December 7, 2020. URL: https:// othjournal.com/2020/12/07/defining-the-cognitive-domain.

46. Reczkowski R., Lis A. Cognitive Warfare: what is our actual knowledge and how to build state resilience? *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*. 2022. Vol. 48, No. 3. P. 51–61. DOI: 10.48269/2451–0718-btip-2022-3-003.
47. Riedl M. J., Lukito J., Woolley S. C. Political influencers and computational propaganda: Mapping the landscape of digital manipulation. *Social Media + Society*. 2023. Vol. 9, Issue 2. P. 1–12. DOI: 10.1177/20563051231177938.
48. Rogers Z. In the Cognitive War – The Weapon is You! *The Mad Scientist Laboratory blog*. July 1, 2019. URL: https://madsciblog.tradoc.army.mil/158-in-the-cognitive-war-the-weapon-isyou.
49. Simon H. A. A Behavioral Model of Rational Choice. *Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69, No. 1. P. 99–118. DOI: 10.2307/1884852.
50. Sunstein C. R. #Republic: Divided democracy in the age of social media. Princeton: Princeton University Press, 2017. 310 p.
51. Thompson P., Guillory S. The history of the semantic hacking project and the lessons it teaches for modern cognitive security. *Frontiers in Artificial Intelligence*. 2025. Vol. 8. Art. 1616447. DOI: 10.3389/frai.2025.1616447.
52. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. *Council of Europe report*. DGI(2017)09. 2017. 108 p. URL: https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html.

1.4. Феномен когнітивної війни в доктринальному дискурсі НАТО

Чернишова Таїсія Олексіївна
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

Когнітивна війна вже стала реальністю. Головна проблема полягає в тому, що вона, по суті, невидима; ви бачите лише її наслідки, але тоді ... часто буває вже запізно[1]. Ця цитата, яка дуже влучно

[1] Claverie B., Du Cluzel F. «Cognitive Warfare»: The Advent of the Concept of «Cognitics» in the Field of Warfare. *Cognitive Warfare: The Future of Cognitive*

Авторський колектив

Алексеєнко Людмила Михайлівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління та адміністрування, Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Західноукраїнського національного університету.

Іванченко Ольга Миколаївна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави, Національний університет «Одеська юридична академія».

Ільницька Уляна Вікторівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка».

Квасниця Оксана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль).

Коннова Ніна Олексіївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Копитова Олена Сергіївна, доктор юридичних наук, старший дослідник, доцент кафедри економіко-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права і психології, Національна академія внутрішніх справ (м. Київ).

Кравченко Олена Валентинівна, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Настояща Катерина Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, завідувач Центру соціологічних досліджень, Інститут національної стійкості та безпеки; Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Федіна Наталія Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, Львівський державний університет внутрішніх справ.

Чернишова Таїсія Олексіївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Чупрій Леонід Васильович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та соціології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Наукове видання

Алексеєнко Людмила Михайлівна,
Іванченко Ольга Миколаївна,
Ільницька Уляна Вікторівна та ін.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Монографія

Редактор *Т. О. Чернишова*

Підписано до друку 28.07.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 29,4. Обл.-вид. арк. 24. Тираж 100 пр. Зам. № 729

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: https://pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: https://promart.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025